RISHTON KULOLCHILIK SAN'ATIDA AN'ANA VA BADIIY YANGILANISH TAMOYILLARI

Dilnoza Madaminovna Mo'ydinova
dilnozamaribxonova1997@gmail.com
Farg'ona davlat universiteti

Annotatsiya: Maqolada Rishton kulolchilik maktabining XX asrdagi institutsional o'zgarishlardan zamonaviy bosqichgacha bo'lgan rivojida an'anaviy badiiy tamoyillarning saqlanishi va yangilanishi san'atshunoslik nuqtayi nazaridan tahlil qilinadi. Tadqiqotda kulolchilik buyumlarining shakli, naqsh tizimi, rang yechimi, sirlash texnologiyasi, kompozitsion tuzilishi hamda usta-shogird an'anasining davomiyligi asosiy tahlil mezonlari sifatida olinadi. Sovet davrida artel va sanoat ishlab chiqarishi ta'sirida yuz bergan tashkiliy o'zgarishlar tarixiy zamin sifatida ko'rib chiqilib, keyingi bosqichda xususiy ustaxonalarning rivojlanishi, an'anaviy texnologiyalarning qayta tiklanishi va zamonaviy badiiy izlanishlarning kuchayishi yoritiladi. Alisher va Baxtiyor Nazirov, Shokirjon Ahmadjonov kabi ustalar faoliyati misolida Rishton maktabiga xos shakl, naqsh va rang tamoyillarining individual ijodiy yechimlar bilan boyitilishi ko'rsatiladi. Tadqiqot natijasida Rishton kulolchiligida badiiy yangilanish tarixiy an'anani inkor etish orqali emas, balki uning asosiy texnologik va tasviriy xususiyatlarini zamonaviy ehtiyojlar asosida qayta talqin qilish orqali kechayotgani aniqlanadi. Shuningdek, turizm, bozor talabi, ko'rgazma faoliyati va yangi madaniy infratuzilmaning kulolchilik buyumlarining funksiyasi hamda badiiy qiyofasiga ta'siri ochib beriladi.

Kalit so'zlar: Rishton kulolchiligi, kulolchilik maktabi, badiiy an'ana, badiiy yangilanish, ishqorli sir, naqsh, rang, usta-shogird, zamonaviy kulolchilik, hunarmandchilik

PRINCIPLES OF TRADITION AND ARTISTIC INNOVATION IN THE ART OF RISHTON POTTERY

Dilnoza Madaminovna Mo'ydinova
dilnozamaribxonova1997@gmail.com
Fergana State University

Abstract: This article analyzes the preservation and renewal of traditional artistic principles within the Rishton school of pottery, tracing its development from the institutional changes of the 20th century to the present day. The study focuses on key criteria such as the form of the ceramic pieces, decorative patterns, color schemes,

(cc) BY

glazing techniques, compositional structure, and the continuity of the master-apprentice tradition. It examines the organizational shifts that occurred during the Soviet era - driven by the emergence of “artels” (cooperatives) and industrial production - as a historical foundation, while also highlighting the subsequent rise of private workshops, the revival of traditional technologies, and the intensification of contemporary artistic exploration. Through the work of master potters such as Alisher Nazirov, Baxtiyor Nazirov, and Shokirjon Ahmadjonov, the article demonstrates how the characteristic forms, patterns, and color principles of the Rishton school are enriched by individual creative approaches. The research reveals that artistic renewal in Rishton pottery does not occur through the rejection of historical tradition, but rather through the reinterpretation of its core technological and visual characteristics to meet contemporary needs. Furthermore, the study examines the influence of tourism, market demand, exhibition activities, and new cultural infrastructure on both the function and the artistic appearance of the ceramic wares.

Keywords: Rishton pottery, pottery school, artistic tradition, artistic renewal, alkaline glaze, pattern, color, master-apprentice (usta-shogird) tradition, contemporary pottery, craftsmanship

1. Kirish

O‘zbekiston amaliy-bezak san’atida kulolchilik qadimiy badiiy tafakkur, mahalliy xomashyo va hunarmandchilik tajribasi uyg‘unlashgan muhim san’at turlaridan biridir. Hududiy kulolchilik maktablarining shakllanishida tabiiy resurslar, texnologik usullar, shakl yaratish an’analari, bezak repertuari va rang munosabatlari muhim o‘rin tutgan. Ana shunday maktablardan biri Rishton kulolchilik maktabi bo‘lib, u sirlangan kulolchilik, o‘ziga xos ranglar tizimi va avloddan-avlodga o‘tib kelayotgan ustachilik tajribasi bilan ajralib turadi.

Rishton kulolchiligini faqat tarixiy shakllarning saqlanib qolishi bilan izohlash yetarli emas. XX asr davomida ishlab chiqarishning artel va zavod tizimiga o‘tishi, mehnat taqsimotining kuchayishi, seriyali ishlab chiqarish hamda sanoat materiallaridan foydalanish kulolchilik amaliyotining tashkiliy va texnologik asoslariga ta’sir ko‘rsatdi. Shu bilan birga, ayrim ustalar va usta-shogird munosabatlari orqali mahalliy maktabga xos bilim, usul va bezak tamoyillari davom ettirildi.

Keyingi tarixiy bosqichda xususiy ustaxonalarning rivojlanishi, ustalar faoliyatining erkinlashuvi, an’anaviy texnologiyalarga qiziqishning ortishi, turizm va ko‘rgazma faoliyatining kengayishi Rishton kulolchiligida yangi badiiy vaziyatni yuzaga keltirdi. Bu jarayonda tarixiy shakllar va naqshlar aynan takrorlanib qolmay, zamonaviy kompozitsion yechimlar, yangi funksiyalar va individual ijodiy izlanishlar bilan boyidi.

(cc) BY

Maqolaning maqsadi Rishton kulolchilik san’atining zamonaviy rivojida an’anaviy badiiy tamoyillarning saqlanishi va yangilanish xususiyatlarini aniqlashdan iborat. Tadqiqotning ilmiy yangiligi Rishton maktabidagi badiiy yangilanishni shakl, naqsh, rang, texnologiya va usta-shogird an’anasining o‘zaro aloqasi asosida tizimli tahlil qilish hamda an’anaviylik va zamonaviy ijodiy izlanishlarning o‘zaro munosabatini san’atshunoslik mezonlari asosida ochib berish bilan belgilanadi.

Mazkur maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: Rishton kulolchiligida XX asr davomida yuz bergan tashkiliy va badiiy o‘zgarishlarning tarixiy asoslarini ko‘rsatish; xususiy ustaxona va usta-shogird tizimining badiiy an’anani davom ettirishdagi o‘rnini aniqlash; an’anaviy sirlash, rang va naqsh tizimlarining zamonaviy talqinlarini tahlil qilish; bozor, turizm va yangi madaniy infratuzilmaning kulolchilik buyumlari badiiy qiyofasiga ta’sirini yoritish.

2. Tadqiqot materiallari va metodlari

Tadqiqot muallifning Farg‘ona vodiysi an’anaviy kulolchiligi va uning mahalliy markazlariga bag‘ishlangan doktorlik tadqiqoti materiallariga asoslanadi. Manbalar bazasini kulolchilik tarixiga oid ilmiy adabiyotlar, ustalar va ustaxonalar faoliyatiga doir ma’lumotlar, kulolchilik buyumlarining tavsiflari, hujjatli materiallar hamda zamonaviy ishlab chiqarish jarayonlari bo‘yicha kuzatuvlar tashkil etadi. Asosiy tadqiqot obyekti sifatida Rishton kulolchilik maktabi tanlandi; Farg‘ona vodiysining boshqa markazlari zarur o‘rinlarda qiyosiy kontekst vazifasini bajaradi.

Maqolada tarixiy-san’atshunoslik, qiyosiy, tipologik va formal-stilistik tahlil usullaridan foydalanildi. Tarixiy-san’atshunoslik usuli ishlab chiqarish muhiti va ustachilik faoliyatidagi o‘zgarishlarni izohlashga; qiyosiy va formal-stilistik tahlil esa turli davrlardagi buyumlarning shakli, naqshi, rang munosabati, kompozitsiyasi va sirlash xususiyatlarini solishtirishga xizmat qiladi. Tipologik yondashuv an’anaga tayangan hamda yangi badiiy va bozor ehtiyojlari ta’sirida shakllangan buyumlar o‘rtasidagi xususiyatlarni ajratishga imkon beradi.

Tahlilda quyidagi san’atshunoslik mezonlariga alohida e’tibor qaratildi: buyum shaklining mahalliy an’ana bilan bog‘liqligi; naqsh repertuari va uning kompozitsion tuzilishi; ranglar tizimi; sirlash texnologiyasi; buyumning funksiyasi; individual mualliflik yechimi; mahalliy maktabga xos badiiy belgilarni saqlash darajasi.

3. Rishton kulolchilik maktabining tarixiy-badiiy rivojida XX asr o‘zgarishlari

Rishton kulolchilik maktabining zamonaviy qiyofasini tushunish uchun XX asrda ishlab chiqarish tizimida yuz bergan o‘zgarishlarga murojaat qilish zarur. Manbalarda 1918-yilda Rishtonda “Chinnigaron” kulolchilik arteli tashkil etilgani, 1927-yilda esa uning “Yangi Hayot” deb qayta nomlangani qayd etiladi. Keyinchalik kulollarning uyushgan ishlab chiqarish tizimiga jalb etilishi natijasida shakl berish, bezash, sirlash va pishirish kabi jarayonlar alohida ixtisoslashgan vazifalarga ajratila boshladi.

(cc) BY

Artel va sanoat ishlab chiqarishi kulolchilik buyumlarining seriyali tayyorlanishi va ayrim shakllarning standartlashuviga olib keldi. Ishlab chiqarish bosqichlarining turli ijrochilar o‘rtasida taqsimlanishi an’anaviy ustaxona sharoitida mavjud bo‘lgan yaxlit ijodiy jarayonni o‘zgartirdi. Shu bilan birga, bu holat Rishton maktabiga xos badiiy tajribaning to‘liq uzilishiga sabab bo‘lmadi. Ayrim ustalar ishlab chiqarish tizimida faoliyat yuritish bilan bir qatorda shogird tayyorlash, an’anaviy bezak va texnologik tajribalarni davom ettirishga muvaffaq bo‘ldilar.

Muso Ismoilov faoliyati bu jarayonning muhim misollaridan biridir. U “Chinnigaron” arteli bilan bog‘liq professional faoliyatdan so‘ng shaxsiy ustaxona muhitida chinnipazlik va safedpazlik an’analarini davom ettirdi. Bobojon Nishonov va Hakimjon Sattorov kabi ustalar faoliyatida ham ishlab chiqarish tizimidagi o‘zgarishlarga qaramay, ustachilik bilimlarini keyingi avlodga yetkazish tamoyili saqlanib qoldi. Bu holat Rishton kulolchilik maktabining badiiy rivojida tashkiliy o‘zgarish va ijodiy an’ana bir vaqtda mavjud bo‘lganini ko‘rsatadi.

4. Xususiy ustaxonalarning rivojlanishi va usta-shogird an’anasining yangi bosqichi

XX asr oxiridan boshlab kulolchilik ishlab chiqarishining tashkiliy muhiti sezilarli o‘zgardi. Yirik ishlab chiqarish tizimining qisqarishi bilan bir qatorda xususiy ustaxonalar faoliyati kengaydi. Natijada ustaxona yana buyum yaratish, badiiy tajriba almashish va shogird tayyorlashning muhim makoniga aylandi. Biroq zamonaviy ustaxona tarixiy ustaxonaning oddiy takrori emas. Uning funksiyalari kengayib, ishlab chiqarish bilan bir qatorda ko‘rgazma, muzey, savdo, ta’lim va turizm faoliyatini ham qamrab ola boshladi.

Ibrohim Komilov maktabi va uning shogirdlari faoliyati bu jarayonni ko‘rsatadigan muhim misollardan biridir. Rustam Usmonov, Alisher Nazirov va Sharofiddin Yusupov kabi ustalar keyinchalik o‘z ustaxonalari va ko‘rgazma maydonlarini shakllantirdilar. Shu tariqa usta-shogird tizimi faqat kasbiy mahoratni o‘rgatish shakli bo‘lib qolmay, mahalliy maktabning badiiy xotirasini, naqsh repertuarini, rang sezgisini va texnologik tajribasini saqlash vositasi sifatida ham namoyon bo‘ldi.

Zamonaviy ustaxonaning ko‘p funksiyaliligi kulolchilik buyumining ijtimoiy va badiiy maqomiga ham ta’sir ko‘rsatdi. Buyum kundalik maishiy vazifadan tashqari ko‘rgazma eksponati, kolleksion asar, sovg‘a, suvenir yoki hududning madaniy timsoli sifatida namoyon bo‘la boshladi. Natijada ustaning ijodiy vazifasi ham kengaydi: u an’anaviy texnologiyani egallash bilan birga turli auditoriyalarning estetik ehtiyojlarini hisobga olishga majbur bo‘ldi.

5. Rishton kulolchiligida an’anaviy shakl, naqsh va rangning badiiy yangilanishi

Rishton kulolchilik maktabining badiiy o‘ziga xosligi, avvalo, buyum shakli, sirlash usuli, naqshlarning tuzilishi va rang munosabatlarida namoyon bo‘ladi.

(cc) BY

Zamonaviy ustalar ijodida tarixiy tajriba aynan takrorlanmaydi; u individual kompozitsiya, yangi nisbatlar va zamonaviy estetik ehtiyojlar bilan uyg‘unlashtiriladi. Shu sababli badiiy yangilanishni an’anaga qarama-qarshi jarayon sifatida emas, balki mahalliy maktabning ichki imkoniyatlarini rivojlantirish shakli sifatida ko‘rish maqsadga muvofiq.

5.1. Shakl va kompozitsiyadagi yangilanish

An’anaviy Rishton buyumlarida shakl va bezak bir-birini to‘ldiruvchi yaxlit badiiy tizimni tashkil etadi. Zamonaviy buyumlarda ham kosa, lagan, ko‘za va boshqa tarixiy shakllarning asosiy konstruktiv xususiyatlari saqlanishi mumkin, biroq ularning o‘lchami, proporsiyasi va dekorativ maydonning tashkil etilishida mualliflik yondashuvi kuchayadi. Ayniqsa ko‘rgazma va kolleksion maqsadlarda yaratilgan asarlarda buyumning utilitar funksiyasidan ko‘ra uning dekorativ-badiiy ifodasi ustunlashadi.

5.2. Naqsh va rang tizimining zamonaviy talqini

Rishton kulolchiligida ko‘k, oq va yashil ranglar, islimiy va geometrik bezaklar, spiral, zanjir, to‘rtbarg va shoxsimon motivlar tarixan muhim o‘rin tutadi. Alisher va Baxtiyor Nazirovlar ijodida ana shu an’anaviy belgilar saqlangan holda naqshlarning joylashtirilishi, ritmi va kompozitsion markazi individual tarzda qayta ishlanadi. Bunda yangilik tarixiy bezak tizimini rad etmaydi, balki uning ichki imkoniyatlaridan foydalanadi.

Bunday yondashuv Rishton maktabining badiiy davomiyligini tarixiy namunani mexanik ravishda ko‘chirish bilan emas, balki maktabga xos tasviriy tamoyillarni zamonaviy kompozitsiyada rivojlantirish bilan bog‘lash imkonini beradi. Demak, an’anaviylik buyumning tashqi ko‘rinishini aynan takrorlashdan ko‘ra, rang, naqsh, ritm, shakl va texnologiyaning o‘zaro uyg‘unligida namoyon bo‘ladi.

6. An’anaviy texnologiyalarning tiklanishi va zamonaviy badiiy amaliyot

Rishton kulolchiligida badiiy o‘ziga xoslikni belgilovchi muhim omillardan biri ishqorli sir texnologiyasidir. Mazkur texnologiya faqat sir retseptidan iborat bo‘lmay, tabiiy xomashyoni tanlash, tayyorlash, pishirish harorati va ustaning amaliy tajribasini birlashtiruvchi murakkab kasbiy bilimlar tizimini tashkil etadi. Shu bois tarixiy texnologiyalarni qayta tiklash jarayoni faqat eski usulni takrorlash emas, balki uning amaliy va badiiy mazmunini qayta egallashni talab etadi.

Zarpazlik, koshinpazlik va boshqa tarixiy amaliyotlarni qayta tiklashga qaratilgan izlanishlar ham zamonaviy Rishton kulolchiligidagi muhim yo‘nalishlardan biridir. Shokirjon Ahmadjonov faoliyatida tarixiy texnologiya va naqshlarni zamonaviy badiiy vazifalar bilan uyg‘unlashtirish kuzatiladi. Uning “Mingboshi Ceramic” faoliyati kichik ustaxona doirasidan kengroq madaniy makonga o‘sib, ustaxona, muzey va ko‘rgazma funksiyalarini birlashtirgan.

(cc) BY

Bu tajriba an’anaviy texnologiyaning zamonaviy san’at jarayonida faqat tarixiy meros sifatida emas, balki yangi asarlar yaratish uchun faol badiiy vosita sifatida yashayotganini ko‘rsatadi. Demak, texnologiyani tiklash va badiiy yangilanish bir-birini inkor qilmaydi; aksincha, ustaning tarixiy tajribani chuqur egallashi yangi ijodiy yechimlarning asosiga aylanishi mumkin.

7. Bozor va turizm ta’sirida shakllanayotgan yangi dekorativ yo‘nalishlar

Zamonaviy Rishton kulolchiligida an’anaga tayangan badiiy izlanishlar bilan bir qatorda turizm va bozor ehtiyojlariga moslashgan yangi dekorativ yo‘nalishlar ham rivojlanmoqda. Ayrim buyumlarda sanoat sirlari va kimyoviy pigmentlar, portret, miniatyura, xattotlik, manzara kabi boshqa tasviriy san’at turlariga xos elementlar qo‘llanadi. Bunday asarlar yangi xaridor va tomoshabin auditoriyasining ehtiyojlariga javob berishi bilan birga, mahalliy maktabning tarixiy badiiy mezonlari masalasini ham kun tartibiga olib chiqadi.

Mazkur buyumlarni faqat “an’anaviy” yoki “noan’anaviy” deb ajratish san’atshunoslik tahlili uchun yetarli emas. Ularni baholashda texnologiya, shakl, naqsh repertuari, ranglar tizimi, kompozitsiya, funksional vazifa va mahalliy maktabga xos belgilar bilan aloqadorlik birgalikda ko‘rib chiqilishi lozim. Ana shunda yangi dekorativ yechimning Rishton maktabining badiiy tilini rivojlantirayotgani yoki undan uzoqlashayotganini aniqroq ko‘rsatish mumkin.

Shu nuqtayi nazardan zamonaviy Rishton kulolchiligidagi badiiy yangilanishni ikki asosiy yo‘nalishda kuzatish mumkin: birinchisi - mahalliy maktabning shakl, naqsh, rang va texnologik tamoyillariga tayangan holda amalga oshiriladigan ijodiy yangilanish; ikkinchisi - tashqi bozor, turizm va boshqa tasviriy an’analar ta’sirida yuzaga keladigan dekorativ tajribalar. Amaliyotda bu yo‘nalishlar qat’iy chegaralanmaydi va bir ustaning ijodida birgalikda uchrashi mumkin.

8. Rishton kulolchilik merosining zamonaviy madaniy infratuzilmada rivojlanishi

Rishton kulolchilik san’atining zamonaviy rivojida yangi institutsional muhit ham muhim rol o‘ynamoqda. 2021-yilda Rishtonda Xalqaro kulolchilik markazining tashkil etilishi kulolchilik faoliyatining ustaxona doirasidan kengroq madaniy, ta’limiy va turistik makonga chiqishining muhim ko‘rinishidir. Markaz infratuzilmasida ustaxonalar, savdo va ko‘rgazma maydonlari, muzey hamda tashrif buyuruvchilarga xizmat ko‘rsatuvchi obyektlarning birlashtirilishi kulolchilikni zamonaviy madaniy iqtisodiyot bilan bog‘laydi.

Bunday muhitda kulolchilik buyumi bir vaqtning o‘zida badiiy asar, madaniy meros namunasi, tijoriy mahsulot, ta’lim vositasi va hududiy badiiy o‘ziga xoslik timsoli sifatida namoyon bo‘ladi. Natijada ustaning faoliyati ham faqat buyum ishlab chiqarish bilan cheklanmay, mahorat namoyishi, shogird tayyorlash, ko‘rgazma, madaniy muloqot va turizm jarayonlarida ishtirok etishni qamrab oladi.

(cc) BY

Shu bilan birga, institutsional qo‘llab-quvvatlash an’anaviy maktabning badiiy mezonlarini saqlash masalasini ham dolzarb qiladi. Ko‘rgazma va savdo hajmining ortishi seriyali yoki suvenir xarakteridagi buyumlar ko‘payishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli zamonaviy rivojlanish jarayonida iqtisodiy manfaat va mahalliy badiiy maktabning sifat mezonlari o‘rtasidagi muvozanat san’atshunoslik tadqiqotlari uchun muhim masala bo‘lib qoladi.

9. Muhokama

Tahlillar Rishton kulolchilik maktabining zamonaviy rivojini faqat tarixiy an’ananing saqlanishi yoki uning o‘zgarishi sifatida bir tomonlama baholab bo‘lmasligini ko‘rsatadi. Maktabning badiiy qiyofasi bir necha o‘zaro bog‘liq omillar orqali davom etmoqda. Birinchidan, ishqorli sirlash, xomashyo bilan ishlash va pishirishga oid texnologik tajriba mahalliy ustachilikning muhim asosini tashkil etadi. Ikkinchidan, usta-shogird munosabatlari kasbiy bilim va estetik qarashlarni avlodlar o‘rtasida uzatish vositasi bo‘lib qolmoqda. Uchinchidan, tarixiy shakl, naqsh va ranglar tizimi zamonaviy buyumlarning badiiy qiyofasida tanib olinadigan asos sifatida yashamoqda.

Biroq ushbu davomiylik aynan takrorlash shaklida namoyon bo‘lmaydi. Zamonaviy ustalar an’anaviy elementlarni tanlab qo‘llaydi, ularning nisbatini o‘zgartiradi, yangi kompozitsion markazlar yaratadi, ayrim hollarda boshqa tasviriy san’at turlarining usullarini kulolchilik yuzasiga olib kiradi. Shu sababli Rishton kulolchiligidagi badiiy yangilanishni an’anaviy maktabning ichki badiiy imkoniyatlarini zamonaviy sharoitda rivojlantirish jarayoni sifatida talqin qilish mumkin.

San’atshunoslik nuqtayi nazaridan badiiy yangilanishning mezoni yangilikning o‘zi emas, balki uning mahalliy maktabning shakliy, rangtasviriy, naqshiy va texnologik tizimi bilan qanday munosabatga kirishishidir. Agar yangi yechim ushbu tizimning asosiy badiiy mantiqini saqlagan holda individual ijodiy ifodani kuchaytirsa, u maktab rivojining tabiiy bosqichi sifatida qaralishi mumkin. Aksincha, tashqi talab ta’sirida mahalliy maktabga xos asosiy belgilar ikkinchi darajaga tushib qolsa, buyumning hududiy badiiy xususiyati zaiflashishi mumkin.

Shunday qilib, Rishton kulolchiligida an’ana va yangilanish o‘rtasidagi munosabat qarama-qarshilikka emas, o‘zaro ta’sirga asoslanadi. An’ana zamonaviy ijod uchun tayyor qolip emas, balki shakl, rang, naqsh va texnologiya bo‘yicha to‘plangan badiiy tajriba manbai sifatida xizmat qiladi. Badiiy yangilanish esa ana shu tajribaning zamonaviy estetik va funksional sharoitlarda qayta talqin qilinishida namoyon bo‘ladi.

10. Xulosa

Rishton kulolchilik maktabining XX asr va zamonaviy bosqichdagi rivoji uning badiiy an’analari turli tashkiliy va iqtisodiy sharoitlarda o‘zgarib, ayni paytda asosiy

(cc) BY

mahalliy xususiyatlarini davom ettirib kelganini ko‘rsatadi. Artel va sanoat ishlab chiqarishi davrida mehnat taqsimoti, standartlashuv va seriyali ishlab chiqarish kuchaygan bo‘lsa-da, usta-shogird tizimi va individual ustachilik tajribasi orqali muhim texnologik hamda badiiy bilimlar saqlanib qoldi.

Xususiy ustaxonalarning rivojlanishi natijasida ustaning buyum yaratish jarayonidagi individual roli yana kuchaydi. Ustaxona ishlab chiqarish joyi bilan birga ta’lim, ko‘rgazma, muzey, savdo va turizm funksiyalarini bajaruvchi madaniy makonga aylandi. Bu jarayon Rishton kulolchiligida an’anaviy shakl, naqsh, rang va sirlash texnologiyalarini qayta o‘rganish hamda yangi badiiy vazifalarda qo‘llash uchun imkoniyat yaratdi.

Alisher va Baxtiyor Nazirovlar, Shokirjon Ahmadjonov hamda boshqa zamonaviy ustalar faoliyati misolida an’anaviy badiiy tamoyillarning individual kompozitsion va texnologik izlanishlar bilan uyg‘unlashayotgani kuzatiladi. Shu bilan birga, turizm va bozor talabining kengayishi portret, miniatyura, xattotlik va manzara kabi yangi dekorativ yechimlarning kulolchilikka kirib kelishiga sabab bo‘lmoqda.

Tadqiqot natijasida Rishton kulolchiligidagi badiiy yangilanishni tarixiy an’anani inkor etish emas, balki mahalliy maktabga xos shakl, naqsh, rang va texnologik tajribani zamonaviy badiiy ehtiyojlar asosida qayta talqin qilish jarayoni sifatida baholash mumkinligi aniqlandi. Mazkur yondashuv Rishton kulolchilik maktabining zamonaviy rivojini tahlil qilishda an’anaviylik va yangilikni qarama-qarshi tushunchalar sifatida emas, balki yagona badiiy jarayonning o‘zaro bog‘liq tomonlari sifatida ko‘rishga imkon beradi.

Maqolaning ilmiy ahamiyati Rishton kulolchilik maktabining zamonaviy rivojida badiiy an’ananing yangilanish mexanizmlarini san’atshunoslik mezonlari asosida tizimlashtirish bilan belgilanadi. Kelgusida konkret ustalar asarlari, muzey va shaxsiy kolleksiyalardagi buyumlar asosida shakl, naqsh, rang va texnologiyaga doir qiyosiy tahlillarni kengaytirish ushbu yo‘nalishdagi tadqiqotlarni yanada chuqurlashtirish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Alieva, S. Sh. O‘zbekiston amaliy-bezak san’atida naqshning tadrijiy rivoji (kulolchilik san’ati misolida). Toshkent. - 2005.

2. Bulatov, S. O‘zbek xalq amaliy bezak san’ati. Toshkent: Mehnat. 1991.

3. Hakimov A.A. Iskusstvo Uzbekistana: istoriya i sovremennost. - Toshkent, 2010. - 502 s.

4. Hakimov A.A. Prikladnoye iskusstvo Uzbekistana: traditsii i innovatsii. - Toshkent, 2013. - 192s

5. Hakimov A.A. Golubaya keramika Fergany: Rishtanskiy master Sharafiddin Yusupov. - Moskva: Galart, 2015. - 120 s.

(cc) BY

6. Hakimov A.A. O‘zbekiston san’ati tarixi: Qadimgi davrlar, o‘rta asrlar, hozirgi zamon. - Toshkent: Zilol buloq, 2022. - 528 b.

7. Hakimov A.A. O‘zbekiston hunarmandchiligi. - Toshkent: Ochun, 2023. - 448 b.

8. Kikuta, H.. A master is greater than a father: Rearrangements of traditions among Muslim artisans in Soviet and Post-Soviet Uzbekistan. Economic Development, Integration, and Morality in Asia and the Americas, 2009. 29, 89-122. DOI: 10.1108/S0190-1281(2009)0000029006

9. Kodzaeva, L. Keramika Rishtana: Traditsii i mastera. Tashkent. 1998.

10. Peshchereva, E. M. Goncharnoe proizvodstvo Sredney Azii. Moscow: Academy of Sciences of the USSR. 1959.

11. Rahimov, M. K. Xudozhestvennaya keramika Uzbekistana. Toshkent. 1961.

12. Razina, T., Cherkasova, N., & Kantsedikas, A. Folk Art in the Soviet Union. Leningrad: Aurora Art Publishers. 1989.

13. Tonza, F. The pottery of Gijduvon and Rishton. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 2019.

14. Mo‘ydinova, D. M. Farg‘ona vodiysi an’anaviy kulolchiliging o‘ziga xosligi va mahalliy markazlari. PhD dissertatsiyasi. - Namangan, 2025.

(cc) BY